

CZĘŚĆ II. RECENZJE

PART II. REVIEWS

RECENZJA ROZPRAWY JUSTYNY FRANC-DĄBROWSKIEJ PT.: Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych

REVIEW OF THE WORK OF JUSTYNA FRANC-DĄBROWSKA: Theoretical and practical aspects of profit management in agricultural enterprises

Bogdan Klepacki

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Rozprawa dotyczy bardzo ważnego problemu ekonomicznego, jakim jest gospodarowaniem zyskiem. Jest dość obszerna, bowiem zawiera 237 stron tekstu, składa się z wprowadzenia, 3 rozdziałów merytorycznych, podsumowania i wniosków. Zawiera liczną bibliografię krajową i zagraniczną, a także aneks.

Podjęta tematyka badawcza jest niezmiernie istotna i aktualna. Rozprawa wpisuje się w jeden z najważniejszych dyskursów finansowych, a mianowicie poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak najlepiej wykorzystać środki wypracowane przez przedsiębiorstwo. Zagadnienie to w różnych przedsiębiorstwach, zwłaszcza funkcjonujących jako spółki akcyjne, było przedmiotem badań. W przedsiębiorstwach rolniczych problematyka ta w sposób kompleksowy nie była badana. Można więc już samo podjęcie zagadnienia uznać za wkład Autorki w rozwój nauk ekonomiczno-rolniczych. Jednocześnie Autorka zaproponowała „traktowanie wypłat pieniężnych z zysku jako kosztu motywacji (... ograniczania oportunistycznego interesariuszy)”. Jest to koncepcja ciekawa i nowatorska, zwłaszcza w odniesieniu do przedsiębiorstw rolniczych. Inny element wkładu Autorki to koncepcja hierarchii decyzji związanych z gospodarowaniem zyskiem.

Autorka w badaniach postawiła sobie dwa cele, poznawczy i metodyczny. Jako cel poznawczy uznała „rozpoznanie zróżnicowania poziomu i struktury przeznaczenia wyniku finansowego oraz relacji z uzyskiwanymi wynikami ekonomiczno-finansowymi

przedsiębiorstw rolniczych”. Jako cel poznawczy też przyjęto określenie czynników kształtujących elementy dzielonego zysku, a także preferencji właścicieli (kierownictwa) i ich wpływu na podejmowane decyzje. Cele poznawcze postawione w rozprawie można uznać za poprawne.

Cel metodyczny to „opracowanie koncepcji teoretycznego modelu gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych ...”, a także zdefiniowanie ważniejszych pojęć związanych z gospodarowaniem zyskiem. Przyjęte cele są ważne, służące poszerzeniu i pogłębieniu znajomości badanej problematyki oraz porządkowaniu „aparatury” pojęciowej, jak również tworzeniu narzędzi ułatwiających podejmowanie decyzji w zakresie gospodarowania zyskiem.

Dr Franc-Dąbrowska poza celami poznawczymi i metodycznymi postawiła siedem zadań badawczych, które zostały sformułowane poprawnie, wiążą się z poważnym zadaniem badawczym i stwarzają szansę na przeprowadzenie badań o charakterze naukowym.

Autorka podjęła się też zweryfikowania czterech hipotez, które przedstawiła następująco (w uproszczeniu):

1. fundamentem teorii ekonomii jest zysk i jego maksymalizacja,
2. forma własności i prawna przedsiębiorstwa różnicuje gospodarowanie zyskiem,
3. sposób gospodarowania zyskiem nie wpływa na sytuację ekonomiczną przedsiębiorstwa,

4. dywidendy stanowią motywator i obniżają oportunistyczny interesariuszy.

Hipotezy są ważne, ogólnie poprawne, możliwe do weryfikacji. Nieco wątpliwości budzi określenie zysku jako fundamentu. Nie powinno się też stosować tego samego spójnika („i”) w jednym zdaniu dwukrotnie. Wydaje się również, iż w hipotezie 3 słuszniejsze byłoby sformułowanie że gospodarstwa różnią się sytuacją ekonomiczną (wątpliwość budzi też zastosowanie określenia „odmiennie gospodarujące zyskiem”).

W badaniach jako źródło materiału empirycznego wykorzystano dane uzyskane w IERiGŻ-PIB. Metodę doboru obiektów badawczych, w tym trzech prób (generalna, przejściowa, objęta badaniami szczegółowymi) można uznać za poprawną. Poprawna jest też medyka badań, choć Autorka nie ustrzegła się błędów o charakterze redakcyjnym. Na stronach 24 i 25 są powtórzenia dotyczące założeń odnośnie do składników błędów losowego. Prawdopodobnie wynika to z kopiowania przy stosowaniu techniki komputerowej.

W rozprawie można wyodrębnić część teoretyczną i empiryczną. Ta pierwsza znalazła się w rozdziale 2. Autorka dokonała prezentacji ewolucji dotyczącej rozumienia zysku w różnych nurtach myśli ekonomicznej. Jest to bardzo dobrze opracowany problem i, w ocenie recenzenta, stanowi najlepszą część rozprawy. Wkładem Autorki jest też zaprezentowanie własnej systematyki podejścia do zysku w naukach ekonomicznych (str. 64 – 65). Omówiła również podejście do gospodarowania zyskiem, rozpoczynając od poglądów Smitha po współczesne. Zdefiniowała, bardzo trafnie, pojęcia: polityka dywidendy, a także gospodarowanie zyskiem. Również tę część rozprawy Autorka kończy własną systematyką podejścia do dywidendy oraz polityki dywidendy. Interesujące jest też uwzględnienie specyfiki rolnictwa oraz form organizacyjnych, prawnych i własności jako czynników różnicujących gospodarowanie zyskiem. Wydaje się jednak, że Autorka mogła tu podnieść wagę zmienności poziomu zysku (lub jego braku) w różnych (zwłaszcza kolejnych) latach. W przypadku rolnictwa zmienność ta jest ważniejsza aniżeli w większości innych rodzajów działalności gospodarczej, bowiem poza ryzykiem związanym z rynkiem, czy zagrożeniami losowymi, pojawiają się zagrożenia przyrodnicze. Bywa, że środki wypracowane w jednym roku muszą „obsłużyć” działalność gospodarczą w dwóch latach. Wówczas nie ma mowy o podziale dywidendy, raczej o przetrwaniu.

Część teoretyczną kończy przegląd literatury dotyczącej gospodarowania zyskiem w praktyce. Przegląd jest szeroki i w zasadzie oddaje obraz wyników badań z tego zakresu.

Drugą część rozprawy (rozdziały 3 i 4) stanowi prezentacja wyników badań własnych Autorki. Na początek dokonała szczegółowej charakterystyki badanych obiektów pod względem zasobów, struktury majątkowo-kapitałowej i sytuacji ekonomicznej.

W próbie znalazły się jednoosobowe spółki Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, przedsiębiorstwa dzierżawione przez pracowników, zakupione, mieszane oraz tzw. dzierżawy pozostałe. Prezentacja ta jest precyzyjna, wystarczająca dla potrzeb ocenianej rozprawy i rozpoznania grupy badawczej. Pewien niedosyt budzi brak odniesienia się do zagadnienia reprezentatywności próby objętej zestawieniem tzw. Rankingu 300 w stosunku do rolnictwa jako całości oraz grupy gospodarstw dużych (wielkoobszarowych). Można sądzić, iż w badanej grupie znalazły się gospodarstwa „lepsze”, uzyskujące korzystniejsze wyniki ekonomiczne od ogółu gospodarstw. Brak takiego odniesienia powoduje, że uzyskane wnioski nie mogą być uogólniane, a odnoszą się tylko do badanej próby.

Zasadniczą część badawczą rozprawy Autorka zawarła w rozdziale 4, dotyczącym wyników badań empirycznych gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych. Można tu zauważyć trzy aspekty badawcze – gospodarowanie zyskiem a efektywność przedsiębiorstw, inwestycje i poglądy kadry kierowniczej. Zasadnicza część dotyczy relacji tego gospodarowania i jego efektywności. Autorka uwzględniła tu formy prawnowłasnościowe, skalę gospodarowania, sytuację ekonomiczną i jej pomiar, a także opracowała modele, służące do rozpoznania zmienności takich zmiennych objaśnianych jak występowanie lub brak dywidendy, czy kwota dywidendy. Słabością tego podrozdziału jest brak choćby krótkiego podsumowania, wskazania ważniejszych ustaleń, czytelnik musi więc ich poszukiwać sam w treści analizy.

Drugie zagadnienie to gospodarowanie zyskiem a proces inwestycyjny. Autorka szczegółowo prezentuje różnice w tym zakresie w przedsiębiorstwach wypłacających lub nie płacących dywidendy, wykorzystuje w tym celu również metody statystyczne. Wykazuje, że nie można jednoznacznie stwierdzić, iż występuje konkurencyjność decyzji inwestycyjnych i o wypłacie dywidendy.

Ostatnie zagadnienie o charakterze wyników badań empirycznych to prezentacja opinii kadry kierowniczej na temat gospodarowania zyskiem, opracowana na podstawie wyników własnych badań. Opracowanie kończy propozycja własnego modelu gospodarowania zyskiem.

W podsumowaniu i wnioskach Autorka syntetyzuje wyniki swoich badań. Stwierdza między innymi, że pozytywnie zostały zweryfikowane wszystkie hipotezy przyjęte w okresie rozpoczęcia badań. Ogólnie można stwierdzić, że wnioski na ogół są poprawne, wynikają z przeprowadzonych badań, choć wątpliwość budzi wniosek 1, że pozytywnie została zweryfikowana hipoteza 1, zgodnie z którą zysk i jego maksymalizacja stanowią poważne pojęcia i założenia ekonomiczne. Autorka powołuje się, jako na dowód, „stanowiska najznamienitszych twórców teorii ekonomii”. Stanowisko innego ekonomisty nie powinno, w mojej ocenie, stanowić potwierdzenia hipotezy na-

ukowej. Ponadto, w drugim wniosku Autorka podważa znaczenie maksymalizacji zysku na rzecz „zysku pożądanego”.

Wkładem Autorki do nauki w recenzowanej rozprawie jest kilka elementów:

- 1) podjęcie tematyki badawczej związanej z gospodarowaniem zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych jako pierwszego badacza tego zagadnienia,
- 2) opracowanie systematyki podejścia do gospodarowania zyskiem, dywidendy i polityki dywidendy,
- 3) zaproponowanie teoretycznego modelu gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych.

Monografia zawiera jeszcze szereg innych, cennych wątków, stanowi zwartą, logiczną całość, przedstawiona jest w sposób przejrzysty i zrozumiały dla czytelnika. Pewną słabością jest nieco zróżnicowany poziom, od bardzo wysokiego w części teoretycznej, do nieco mniej wnikliwej (bardziej sprawozdawczej) części empirycznej. Uważam jednak, że jest ona bardzo wartościową pozycją, poszerzającą zakres wiedzy w tematyce gospodarowania zyskiem w przedsiębiorstwach rolniczych. Jest przygotowana poprawnie merytorycznie i metodologicznie. Posiada charakter naukowy. Wnosi wiele ciekawych stwierdzeń i rozwiązań metodycznych oraz praktycznych.